

Kaip universitetai gali prisidėti prie pedagogų profesinio tobulėjimo?

Ižangai

Dabartinė visuomenės kaita kelia naujus reikalavimus švietimui bei pedagogams. Šiandien daug diskutuojama apie technologinius pokyčius, informacinę visuomenę bei ekonomiką, ketvirtosios pramonės revoliucijos(4PR) plėtrą. Vienas iš svarbiausių motyvų įvairiuose forumuose, aptariančiuose ekonominę ir socialinę plėtrą yra naujų gebėjimų poreikiai, kuriuos kelia nuolat kintantys darbo procesai. Diskutuojant, kokių darbuotojų reikia šiandien ir reikės ateityje, akcentuojami kūrybiškumo, nestandartinio mąstymo, gebėjimo kompleksiskai matyti egzistuojančias ir kylančias problemas ir jas efektyviai spręsti. Kitaip tariant, akcentuojami naujausių informacinių technologijų naudojimo, tarpkultūrinio bendravimo ir bendradarbiavimo, bei profesinės karjeros planavimo gebėjimai. Svarstant ketvirtosios pramonės revoliucijos (4PR) ir pasirengimo šiam procesui scenarijus, taip pat dažnai pabrėžiama rutininių veiklų išnykimo perspektyva ir būtinybė nuolat mokytis, kūrybiškai prisitaikyti prie sparčiai kintančių technologinių ir darbo organizavimo reikalavimų. Akivaizdu, kad nuolatinis mokymasis ir švietimas tampa vis reikšmingesne įsidarbinimo ir tolygios socialinės-ekonominės plėtros sąlyga. Keičiasi ir pedagogų veiklos turinys bei visuomenės lūkesčiai, susiję su pedagogų darbu ir jo rezultatais. Pedagogo darbo aplinka ir turinys dėl paminėtų pokyčių tampa vis labiau neapibrėžti ir nuolat kinta. Keičiasi žinių ir jų perteikimo reikšmingumas, didesnę dėmesį skiriant sąveikai tarp žinių pritaikymo veikloje ir naujų žinių kūrimo, kuri yra būtina inovacijų sukūrimo ir diegimo sąlyga. Todėl pedagogui reikia ne tik akademinio žinojimo, bet ir žinių valdymo, inovacijų kūrimo ir diegimo procesų valdymo gebėjimų.

Tai ne tik kelia daug klausimų apie pedagogų tęstinio mokymosi ir profesinio tobulėjimo turinį ir organizavimą, tačiau ir reikalauja sistemingo požiūrio į pedagogų profesinį tobulėjimą. Todėl šiame straipsnyje apžvelgsime bendrojo ugdymo pedagogų tęstinio mokymo ir profesinio tobulėjimo galimybes bei įvertinsime universiteto vaidmenį šiuose procesuose.

Pedagogų tęstinio mokymo ir profesinio tobulėjimo veiklas Lietuvoje organizuoja ir koordinuoja savivaldybės, kuriose veikia 64 akredituotos šia veikla užsiimančios įstaigos. Kai kuriose savivaldybėse pačios mokyklos organizuoja pedagogų tęstinio mokymo ir profesinio tobulėjimo veiklas.

Valstybinio Audito ataskaitoje, atliktoje 2016 m. gegužės mėn. konstatuota: Švietimo ir mokslo ministerija neužtikrina nuoseklaus pedagogų kvalifikacijos tobulinimo politikos įgyvendinimo ir nesukūrė veiksmingos pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistemos, nebaigta kurti pedagogų profesinio tobulėjimo sistema, nesudarytos prielaidos kryptingai ir ambicingai planuoti rezultatų pedagogų tęstinį mokymąsi bei vertinti jo poveikį, neišsamus pedagogų tęstinio mokymosi programų ir jų įgyvendinimo teisinis reglamentavimas. Nenumatyta, kaip pedagogų tęstinis mokymasis turėtų būti veiksmingai derinamas su kitomis pagalbos mokytojui ir mokyklai priemonėmis. Pedagogų tęstinis mokymasis finansuojamas nesant aiškios sistemos ir neorientuotas į rezultatą. Apsilankę pedagogų tęstinį mokymą vykdančiose įstaigose ir peržiūrėjus dokumentus,

auditoriai nustatė, kad skirtingų įstaigų atliekamas poreikių tyrimas ir analizė skiriasi išsamumu ir pagrįstumu, atliekamas skirtingu periodiškumu. Jų nuomone, siekiant nustatyti tikrąjį poreikį, nepakanka tik apklausti pedagogus ir anketų pagrindu atlikti analizę (tai patvirtina ir mokslininkų išvados) *Siekiant kryptingai planuoti pedagogų tęstinį mokymą mokyklose, svarbu tinkamai nustatyti jo poreikį, analizuoti individualius pedagogų ir mokyklos kaip besitobulinančios organizacijos poreikius.*

2. KAIP PEDAGOGŲ PROFESINIS TOBULĖJIMAS IR TĘSTINIS MOKYMASIS VYSTOMAS IR ORGANIZUOJAMAS KITOSE EUROPOS ŠALYSE?

Pažvelkime, kaip pedagogų profesinis tobulėjimas ir tęstinis mokymasis yra organizuojamas kitose ES šalyse, kurios pasižymi išplėtotą bendrojo ugdymo sistema ir aukštais bendrojo ugdymo rezultatais. Todėl šiai apžvalgai pasirinkome Vokietiją, Suomiją ir Šveicariją.

Vokietijoje bendrojo ugdymo pedagogų tęstinį mokymąsi koordinuoja ir vykdo žemių (regionų) vyriausybėms pavaldūs specializuoti institutai, tačiau šie institutai glaudžiai bendradarbiauja su universitetais, kurie teikia pedagogams įvairias tęstinio mokymo ir profesinio tobulėjimo paslaugas. Kiekvienoje žemėje pedagogų profesinis tobulėjimas yra vykdomas ir reguliuojamas skirtingai, priklausomai nuo vietinių poreikių. Ypač akcentuojamas tęstinumas tarp pedagoginių studijų ir mokytojų tęstinio mokymosi, didelis dėmesys organizuojant pedagogų tęstinį mokymąsi skiriamas pradedantiems mokytojams, turintiems 3-4 m. darbo stažą. Universitetai teikia įvairias pedagogų profesinio tobulėjimo paslaugas neformalaus tęstinio mokymo ir formaliai įteisintų studijų, teikiančių aukštojo išsilavinimo diplomus forma. Akcentuojamas pedagoginių studijų ir pedagogų profesinio tobulėjimo tęstinumas. Tačiau pagrindiniai pedagogų profesinio tobulėjimo paslaugų teikėjai yra ne universitetai, o specializuoti valstybiniai institutai įsteigti prie žemių švietimo ministerijų. Universitetai yra tik vieni iš daugelio kitų paslaugų teikėjų (įskaitant ir privačius teikėjus). Didžiausiais dėmesys pedagogų profesinio tobulėjimo srityje yra skiriamas mokytojams, pradedantiems dirbti ir turintiems 3-4 m. darbo stažą.

Suomijoje, už švietimo paslaugas yra atsakingos miestų ir rajonų savivaldybės. Jie atsakingi ir už švietimo paslaugų kokybę vietiniu lygmeniu, kas dažnai apima ir mokyklų bei mokytojų profesinio tobulėjimo organizavimą ir užtikrinimą. Nepaisant to, kad mokyklos yra finansuojamos vienodai ir nešališkai, centrinė vyriausybė gali tik labai limituotai įtakoti savivaldybių ar mokyklų priimamus sprendimus dėl lėšų panaudojimo. Vietos valdžia gali bendradarbiauti su Švietimo ir Kultūros ministerija ir Nacionaline Suomijos Švietimo Taryba, kurie skelbia konkursus gauti lėšas švietimo darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui. Miestų ir savivaldybių valdžia bei pačios mokyklos, gali sudaryti sutartis su universitetais ir jų tęstinių studijų centrais, ar kitais privačiais paslaugų teikėjais, vykdančiais pedagogų profesinį tobulėjimą. Universitetiniuose centruose vykdomos PPT veiklos yra orientuotos į tęstinį-ilgalaikį tobulinimo procesą. Šie centrai teikia kursus ir seminarus, bendradarbiauja su dėstytojais-ekspertais, pedagogai kartu su mokiniais turi galimybes atvykti į įkurtas didaktines laboratorijas, taip pat, skatina veiklos tyrimu pagrįstą profesinį tobulėjimą. Šių veiklų tikslas – skatinti mokytojus kritiškai vertinti savo darbą, ir sukurti nedidelės apimties veiklos tyrimo dizaino projektus, kuriuos vykdančios, pedagogai įgytų naujų kompetencijų, dalintųsi savo idėjomis su kolegomis ir taip prisidėtų prie mokyklos gerbūvio. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad pedagogai šioje šalyje yra itin savarankiški ir yra patys atsakingi už savo profesinį tobulėjimą, jie patys gali nuspręsti, ar nori dalyvauti universitetų, Nacionalinės švietimo tarybos ar savivaldybių siūlomuose kursuose. Suomijoje siekiama, kad profesinis tobulėjimas taptų vientisa sistema tarp pirminio pedagogų rengimo, jų įvadinio etapo mokykloje, bei tolimesnės pedagoginės veiklos, bei kad ši sistema būtų sukurta bendradarbiaujant

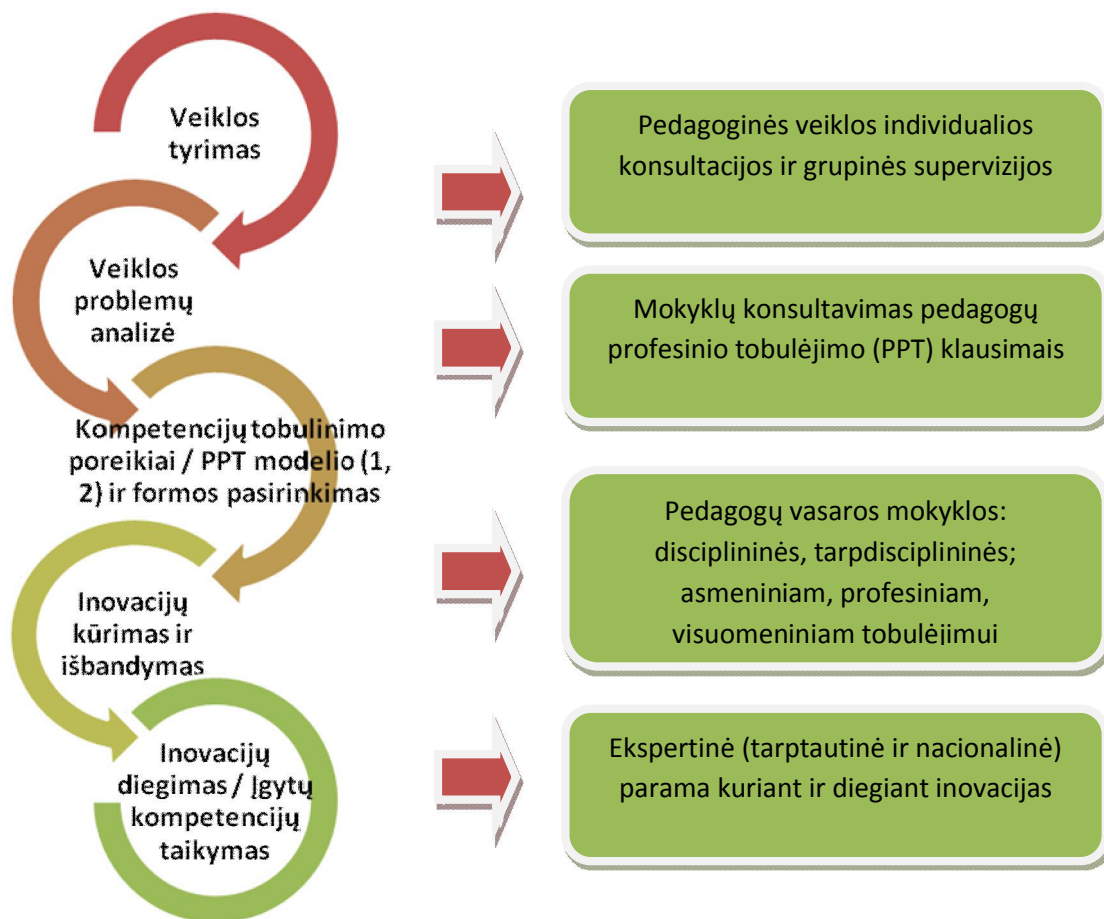
dėstytojams (rengiantiems pedagogus), nepatyrusiems pedagogams ir patyrusiems pedagogams. Pedagogo profesija yra suvokiama kaip mokymosi profesija, todėl yra tikimasi, kad pedagogai tikslingai tobulins savo veiklą ir turimą kvalifikaciją visos karjeros metu. Atsižvelgiant į tai, vis labiau skatinama pereiti nuo individualaus kompetencijų tobulinimo dalyvaujant vienos dienos seminaruose, prie ilgalaikio projekto ir tvarių programų, turinčių ilgalaikį poveikį.

Šveicarijoje švietimo klausimai sprendžiami decentralizuotai ir formaliai įtvirtinami atskirų kontonų švietimo įstatymuose, mokymo planuose ir pan. Sprendimus, susijusius su PKT priima pačios mokyklos ir savivaldybės. Aukštosios mokyklos, dalyvaujančios pedagogų rengime ir pedagogų profesiniame tobulinime, kaip savo stiprybę išskiria pedagoginių studijų bazę. Pabrėžiama taikomųjų tyrimų vykdymas bei šių tyrimų pritaikomumas pedagoginio lauko praktikos vietose. Pedagogų profesinio tobulėjimo pagrindiniai principai orientuoti į dalyko žinias, ugdymo proceso organizavimą, didaktinius įgūdžius ir problemų sprendimą praktinės veiklos metu. Nuo 1970 metų pedagogų profesinis tobulėjimas vyksta pagal tris scenarijus: a) kursai, kurių metu pedagogai supažindinami su naujovėmis, pristatant naujoves, mokomąją medžiagą ir planus; b) platus kursų sąrašas, kuriame gausu seminarų įvairiomis temomis, kur iš šio sąrašo pedagogai laisvanoriškai renkas ir pagal esamą poreikį dalyvauja aktualiuose jiems mokymuose; c) individualiai planuojamos papildomos akademinės atostogos, kurios didžia dalimi finansuojamos ir kurių metu vykstama į ilgalaikius mokymus, praktinio pobūdžio seminarus arba stažuotes. Aukštoji mokykla yra viena iš pedagogų profesinio tobulėjimo institucijų. Siekiant, kad pedagogų profesinis tobulėjimas būtų ekonomiškai efektyvus, skatinamas aukštųjų mokyklų bendradarbiavimas su neformalaus švietimo centrais. Tačiau aukštosios mokyklos yra patrauklios tuo, kad jos suteikia mokymosi tęstinumo galimybes per magistrantūros studijas, podiplomines studijas ar atskirus teminius modulius. Tai leidžia mokytojams nuolat tobulėti savo pasirinktame mokomojo dalyko lauke arba visai naujoje srityje, pvz.: organizacijų vadyba, organizacijų psichologija, informatika, suaugusiųjų švietimas, medijos, karjeros konsultavimas, specialusis ugdymas ir pan. **Šveicarijoje** stipriai orientuojamasi į pradedančius dirbti pedagogus ir jiems siūloma tikslingi ir specifinę tematiką apimantys seminarai, kuriuose gausu individualaus konsultavimo ir supervizijos elementų. Taip pat orientuojamasi į praktinę veiklą, motyvavimo sistemos vystymą, taikomųjų tyrimų vykdymą, pabrėžiama podiplominės studijos, akcentuojama inovacijos ir probleminių situacijų analizė, skatinamas bendradarbiavimas tarp mokyklų. Pedagogai turi galimybę pasirinkti ne tik aktualias temas, kurios apimtų jų tyrimo arba tobulėjimo lauką, tačiau taip pat gali konsultotis su universiteto atstovais jiems rūpima tematika ir prisijungti prie jau vykdomų projektų. Taip pat jei yra poreikis vietoje tematinių seminarų pedagogai gali pasirinkti grupines priežiūras arba dalyvauti naujai suburtoje arba egzistuojančioje grupėje kaip ekspertas.

KUO TURĖTŲ BŪTI GRINDŽIAMAS PEDAGOGŲ PROFESINIS TOBULĖJIMAS?

Pedagogų profesinio tobulėjimo pagrindas yra jų veiklos analizė ir apmąstymas (žr. 1 pav.). Todėl pedagogo profesinės veiklos tyrimas ir jo rezultatų kritinė analizė yra profesinio tobulėjimo išeities taškas. Toks pedagoginės veiklos tyrimas turėtų būti inicijuojamas pačių pedagogų. Universitetai gali suteikti metodinę pagalbą tokio veiklos tyrimo vykdymui. Veiklos tyrimo metu pedagogai identifikuoja svarbiausias veiklos problemas, analizuoja jų priežastis ir galimus sprendimo būdus. Todėl veiklos tyrimas padeda atskleisti pedagogų kompetencijų tobulinimo poreikius ir vėliau pasirinkti tinkamiausią tęstinio mokymosi modelį bei formas.

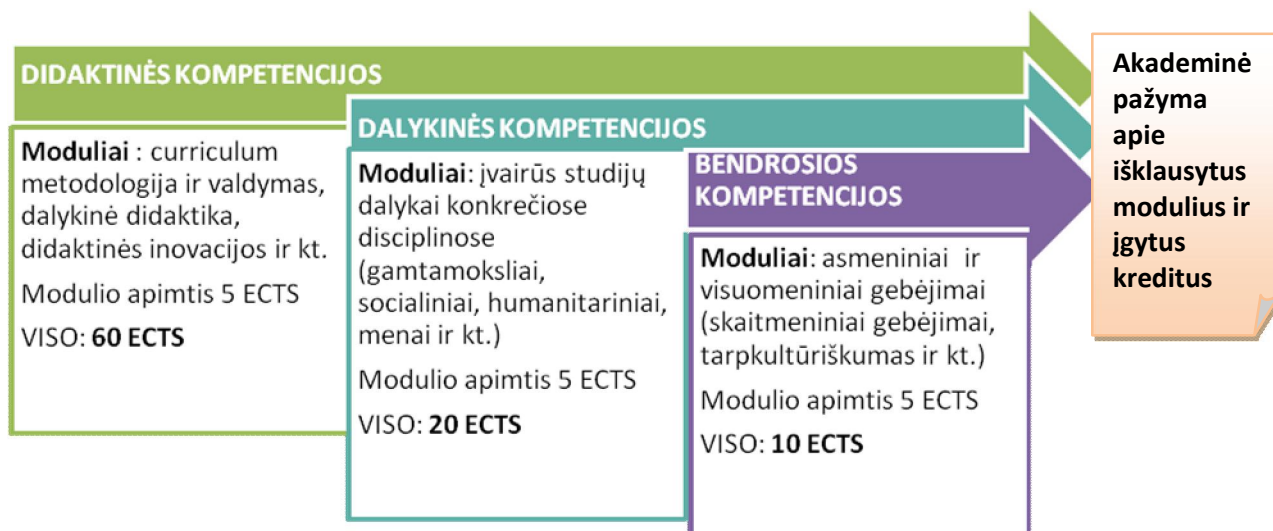
Remiantis veiklos tyrimo rezultatais pedagogai kuria arba adaptuoja įvairius sprendimus, instrumentus, priemones, išbando ir įdiegia savo veiklos praktikoje. Šį procesą įgalina įvairios tęstinio mokymosi ir profesinio tobulėjimo priemonės: 1) pedagoginės veiklos individualios konsultacijos ir grupinės supervizijos, 2) mokyklų konsultavimas tęstinio mokymosi ir profesinio tobulėjimo klausimais, 3) disciplininės ir tarpdisciplininės pedagogų vasaros mokyklos bei 4) ekspertinė parama kuriant ir diegiant inovacijas.

1 pav. Veiklos tyrimu grindžiama PPT universitete koncepcija

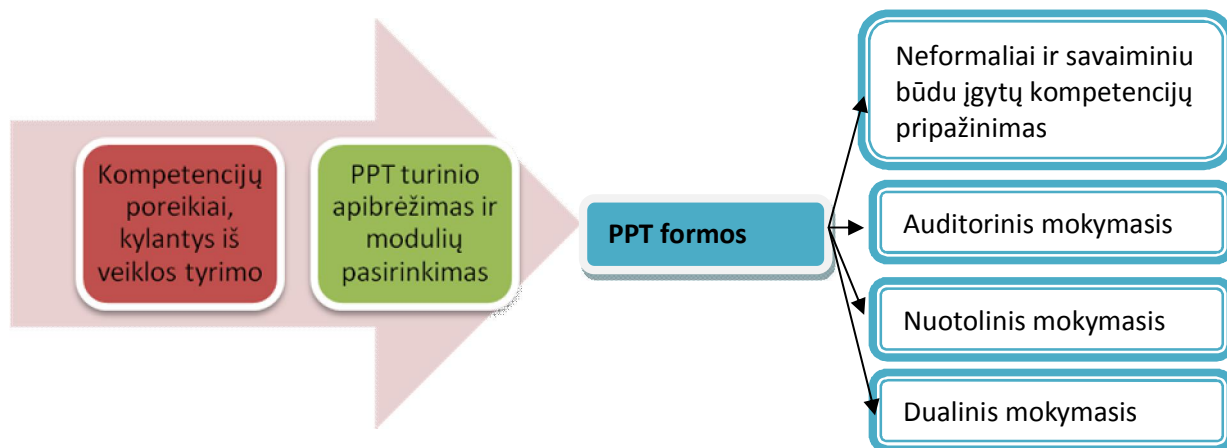
Atsižvelgiant į tesės aktais reglamentuojamas pedagogų tęstinio mokymosi galimybes, galima pasiūlyti kelis profesinio tobulėjimo modelius.

Pirmajame modelyje (žr. 2 pav.) pedagogai studijuoja universitete, pasirinkdami modulius, kurie suteikia kompetencijas, leidžiančias dėstyti antrą mokomąjį dalyką. Bendra tokių studijų apimtis yra 90 Europos aukštojo mokslo studijų kreditų perkėlimo sistemos kreditų (ECTS), o pedagogai renka modulius, teikiančius didaktines kompetencijas, kurių bendra apimtis yra 60 ECTS, modulius, teikiančius dalykines kompetencijas, kurių bendra apimtis yra 20 ECTS ir bendrąsias kompetencijas teikiančius modulius, kurių bendra apimtis yra 10 ECTS. Baigus tokias studijas ir įvertinus studijų rezultatus pedagogai gauna akademinę pažymą apie įgytus modulius ir kreditus. Toks modelis leidžia pedagogui įgyti įvairias antram dalykui dėstyti reikalingas kompetencijas, kurios šiai pedagoginei veiklai suteikia gana universalų pagrindą.

2 pav. PPT modelis 1: Galimybė siekti dėstyti 2-ą dalyką (90 ECTS)

Antrajame modelyje (žr. 3 pav.) pedagogų tęstinio mokymosi poreikiai yra nustatomi atliekant veiklos tyrimą. Atlikus šį tyrimą ir nustatius reikalingas kompetencijas yra pasirenkami tinkamiausi konkrečias kompetencijas teikiantys moduliai. Reikalingas kompetencijas pedagogai gali įgyti įvairiais būdais – dalyvaudami paskaitose ir seminaruose universitete, mokydami nuotoliniu būdu, arba dalyvaudami dualinių studijų programoje, kuomet jų studijų turinys yra susiejamas su atliekama pedagoginė veikla ir jos problemomis. Šis modelis taip pat leidžia įvertinti neformaliu ir savaiminiu būdu įgytas kompetencijas, atitinkamai sutrumpinant ir tęstinio mokymosi programą.

3 pav. PPT modelis 3: Lankstusis

Viena iš esminių efektyvaus ir palaikomo pedagogų tęstinio mokymosi sąlygų yra jų motyvacija dirbti ir mokytis. Kaip tokią motyvaciją kurti, stiprinti ir koks turėtų būti valstybės vaidmuo šioje srityje? Pedagogų darbo ir mokymosi motyvaciją lemia daugybė įvairių veiksnių, pradedant nuo asmeninių nuostatų ir vertybių bei baigiant mokymo įstaigos kultūra ir valstybės institucijų vykdomomis priemonėmis. Mažai kas ginčytusi, kad pedagogų profesiniam tobulėjimui yra svarbi valstybės teikiama finansinė bei institucinė parama bei palankios mokymusi ir tobulėjimui darbo ir poilsio sąlygos. Įvairios valstybinės pedagogų tęstinio mokymosi skatinimo priemonės gali būti

labai efektyvios ir naudingos, tačiau nepakankamos, jeigu pedagogų iniciatyvas mokytis ir tobulėti trikdytų švietimo įstaigos kultūra. Kokia vieta šioje kultūroje tenka pedagogo mokymuisi ir profesiniam tobulėjimui? Ar pedagogų profesinį tobulėjimą labiau skatina jų tarpusavio konkurencija, ar priešingai, stiprus profesinis solidarumas ir savitarpis? Kaip pedagogų profesinės sąjungos gali prisidėti prie jų profesinio tobulėjimo skatinimo ir pedagogų motyvacijos mokytis stiprinimo? Atsakymai į šiuos klausimus gali padėti rasti tinkamiausius sprendimus, kaip motyvuoti mokytojus nuolat mokytis ir pagal reikalingumą tobulėti.